

GELOVEN
IN EEN KLEINE
GEMEENSCHAP

*De toekomst is aan
plekken van nabijheid en
kleinschaligheid.*

LEO FIJEN
GELOVEN
IN EEN KLEINE
GEMEENSCHAP

HET WONDER VAN MAARTENSDIJK IN 25 VERHALEN
EEN KWART EEUW VERDER

 Adveniat

Geloven in een kleine gemeenschap
Leo Fijen

ISBN 9789493279681
NUR 707

Vormgeving: Jeanine van Poppel
Foto cover: Frank Mulder

© 2024 Adveniat
onderdeel van Jongbloed Christelijke Media Leeuwarden

Alle rechten voorbehouden.

www.adveniat.nl
www.jongbloedmedia.nl

Inhoud

Inleiding	5
Laatste afscheid	13
Koffie buiten op het grasveld	18
Kruisbeeld als teken van verbondenheid	22
Zingen in kleine groepen of vanaf de schermen	27
Ouderen pas weer terug op woensdagochtend	31
Huiskerk als kleinste vorm van gemeenschap	35
Nieuwsbrief als bindmiddel in tijden van schaalvergroting, religieus en seculier	39
Persoonlijke benadering van Kerkbalans	45
Verbinding met de wereldlijke overheid	49
Volkskerstzang, dodenherdenking en stembureau	53
Als kerken samen optrekken	58
Eten op donderdagavond	65
Scholen op bezoek in de kerk	69
Kinderen en jongeren, verbonden met de kerk door het kerstspel	75
Sint Maarten	79
Ouderen domineren, is dat erg?	84
Meditatie op vrijdagavond	90
Iedere maand vier of vijf verschillende vieringen: van de nood een deugd maken	94
Uitvaarten zijn nog steeds een missionair moment	99

Allerzielen en Memoriale	104
Pasen en Kerstmis	109
Passion en Evensong	114
Alles op orde en vernieuwd	119
Op reis	123
Oma, als jij naar de hemel gaat vliegen de engelen met je mee	128
Nawoord	133
Verantwoording en dank	137

Inleiding

Het gebeurde in de rondvraag van de vergadering van de plaatselijke bestuursorganen van de Sint Maartenskerk in Maartensdijk, de locatieraad en de pastoraatsgroep. Daar in de gemeenschapsruimte van de kerk die ook wel De Mantel wordt genoemd was de sfeer uitgelaten. We waren vroeg klaar met de maandelijkse vergadering die we in gezamenlijkheid houden en waar we alles bespreken wat plaatselijk geregeld kan worden, altijd in verbondenheid met het centrale bestuur van de parochie van Martha en Maria. Daar zijn we een heel klein onderdeel van met 284 leden die staan ingeschreven. Voor die leden proberen we plaatselijk zoveel mogelijk zelf te organiseren. Wat een lokale kerk kan doen moet het parochiebestuur wel weten, maar hoeft dat niet zelf te doen. We zijn één van de zeven kerken die behoren tot de parochie van Martha en Maria. Naast Soesterberg, Soest, Baarn, Eemnes, Bilthoven en De Bilt doen we ook mee, als kleine geloofsgemeenschap van Sint Maarten. De voorzitter en tevens budgethouder van onze locatie deelde nog een stencil uit, met daarop de getallen van de kerkgang zoals die door het Kaski, onderzoeksbureau ten behoeve van onder meer kerken, al jaren worden geregistreerd. Voor alle katholieke kerken in Nederland, dus ook voor de geloofsgemeenschap van Sint Maarten. Het bleef even stil toen iedereen de cijfers tot zich liet doordringen. Daarna was het een kabaal van jewelste, want iedereen gaf een eigen toelichting bij de cijfers van 2005 tot 2023.

In het kort kwamen die cijfers op het volgende neer. In 2005, met een eigen priester wonend naast de kerk, werden er 91 kerkgangers geteld bij een viering van woord en communie en 120 bezoekers bij een eucharistieviering. En deze getallen stonden in relatie tot een geloofsgemeenschap van 570 leden. Dat waren toen al percentages (tussen de 15 en 20%) die ver uitstaken boven het landelijk gemiddelde. Ik schreef daar eerder een boek over onder de titel 'Het wonder van Maartensdijk. Hoe een kleine gemeenschap leeft met God'. In dat boek probeerde ik te beschrijven waarom een kleine dorpskerk met een charismatische priester als Gerard de Wit tot deze cijfers kwam, in ook toen al een periode van krimp. Die heeft zich daarna doorgezet, voor heel veel grote en kleine kerken. En de tijd van de coronacrisis heeft die neergang alleen maar sterker gemaakt. Daarom werden en worden er steeds meer kerken gesloten, tot verdriet van velen. Een oplossing lijkt niet voorhanden, hoezeer missionaire parochies, pioniersplekken en Alpha-cursussen ook hun best doen. En als er her en der wel successen worden geboekt, gaat het eerder om verplaatsing van mensen dan om het werven van nieuwe leden. Er zijn over deze neergang en over hoop in een kwetsbare kerk de laatste tijd boeiende boeken geschreven. Maar zelden of nooit wordt het verhaal uit de boezem van een geloofsgemeenschap verteld. Ik doe dat hier wel omdat de kerk van Sint Maarten al jaren en ook in 2023 bijzondere cijfers scoort. Met de helft van het aantal leden (284 in 2023 tegen 570 in 2005) en zonder een eigen priester die naast de kerk woont worden er in de laatste telling van Kaski 92 kerkgangers bij een viering van woord en communie en 136 bezoekers bij een eucharistieviering genoteerd.

Dat zijn percentages die vaak tussen de 20 en 30% liggen, met uitschieters richting 40%, waar het landelijk gemiddelde 2.5% is. Die cijfers zijn alle jaren na mijn eerste boek constant hoog gebleven, eerst onder de bezielende leiding van onze pastor Gerard de Wit, maar ook daarna toen hij meer uit beeld verdween en in het huis van de fraters van Utrecht ging wonen, op de grens van Zeist en De Bilt. Voor de eucharistievieringen en pastorale zorg waren we toen eens per maand aangewezen op de steun van priesters als Ton Huitink, Frans Zwarts, Joost Baneke, Mauricio Meneses, Gé Nijland en Joachim Skiba. Laatstgenoemde is onze gewaardeerde pastoor die ons de ruimte geeft en ons ook vaak aanzet om zelf het initiatief te nemen. Als locatie binnen een grote parochie die de pastoor deelt met de parochie van Amersfoort kunnen we alleen maar vitaal blijven als we plaatselijk de handen uit de mouwen steken. We worden daarbij gesteund door het parochiebestuur, door alle leden van het pastoraal team en door pastor Jozef Wissink die vanuit De Meern nu al vijftien jaar op de vierde zondag van de maand voorgaat in de eucharistie en een huisvriend van onze gemeenschap is geworden.

Ik ben partijdig en subjectief, want ik ben voorzitter van de pastoraatsgroep van mijn kerk en ik ga voor in vieringen rond het weekend en bij uitvaarten. Dat doe ik trouwens altijd in verbondenheid met bevlogen leden van de groep lekenvoorgangers en de uitvaartgroep. Ik sta er niet alleen voor, wil ik maar zeggen. Maar ik kan daardoor wel vanuit de boezem van de geloofsgemeenschap vertellen wat daar zoal gebeurt. In 25 verhalen over een kwart eeuw geloofsgemeenschap. En ik doe dat niet om aan te geven wat er op andere plekken allemaal fout is gegaan.

Integendeel, ik probeer tastend mijn verhaal te vertellen, als een inspiratie voor andere kerken. Ik wil vooral geen landelijk toekomstbeeld voor kerken schetsen, ik weet het soms ook niet meer. Ik ga ook geen thema's benoemen die kansrijk zijn voor een betere toekomst. Want wat voor de stad geldt, gaat weer niet op voor de landelijke regio's. Ik bied al helemaal geen model aan, geen voorbeeld om na te volgen. Dat heeft geen zin in deze mistige tijd. Misschien is ons verhaal in Maartensdijk wel toeval en valt de genade ons steeds weer toe. We zijn ook geen missionaire parochie, we doen niet aan Alpha-cursussen, we gaan ook niet naar de landelijke conferentie voor missionaire parochies en we zijn ook niet uitverkoren in een landelijk project van gezegende plekken. Misschien rommelen we maar wat aan. Dit verhaal is een geschiedenis van 25 jaar, vanuit bescheidenheid. Het kan zijn dat we er over tien of vijftien jaar niet meer zijn. Voordat het te laat is, schrijf ik op – in afstemming met de gehele pastoraatsgroep en locatieraad – wat er in een kleine geloofsgemeenschap met zulke cijfers allemaal gebeurt. Aan mensen die elkaar graag zien in de kerk, daar in de gemeenschap een vermoeden van God ervaren en daar uitbundig voor bidden, zingen en danken. Zoals een kerk ook bedoeld is. Meer is het niet.

Of toch? We leven in een individualistische tijd die mensen steeds meer vervreemdt van elkaar en van de samenleving in al haar geledingen. Verenigingen verliezen leden, politieke partijen hebben het moeilijk. Mensen horen nergens meer bij. Ook in mijn dorp Maartensdijk is dat steeds vaker het geval. Na de verzuiling is er niets wezenlijks voor in de plaats gekomen. Kerk en overheid worstelen daarmee. Daarom hield de bekende socioloog Jos van der

Lans nog niet zo lang geleden een opmerkelijk pleidooi voor nabijheid en kleinschaligheid. Alleen op die schaal is verbondenheid mogelijk, denkt hij. Zonder die nabijheid en kleinschaligheid lukt het niet. Toen ik dat las moest ik aan mijn katholieke dorpskerk denken en voelde ik nog meer urgentie om het verhaal van onze geloofsgemeenschap van binnenuit te vertellen. Nogmaals, niet in een sfeer van jubel en zelfgenoegzaamheid, want ook bij ons ging en gaat er vaak van alles mis.

Maar juist als kleine kerk in een grote parochie, ergens tussen Utrecht en Hilversum, was en is het mogelijk om mensen samen te binden en een thuisgevoel te geven. En juist met veel initiatieven van onderop en van nabij is het aantrekkelijk voor dorpingen en buitenstaanders om ergens bij te horen. Want dat ervaren we ook: dat steeds meer mensen van buiten het dorp bij ons willen horen. Lees dus in dit boek de verhalen van en over onze kleine geloofsgemeenschap, kijk maar of er iets tussen zit wat andere plekken helpen kan en laat je niet ontmoedigen. Want wij hebben de wijsheid niet in pacht. Maar het is ook jammer als een mooi verhaal niet verteld wordt. Daarvoor gaat de plaatselijke geloofsgemeenschap me te zeer aan het hart. Zeker mijn eigen dorpskerk die een kwart eeuw na mijn eerste boek nog steeds de deuren opent voor opmerkelijk veel kerkgangers. Uiteindelijk begint het daar: mensen die graag naar de kerk gaan op zondag, het fijn vinden elkaar weer te spreken en in de ontmoeting willen geloven dat God hen niet in de steek laat. Daarom is iedere viering een feest en een uitnodiging om door de week elkaar meer te leren over het geloof en dienstbaar te zijn aan het leven in het dorp. Want zo werkt het bij ons: je hoort eerst

ergens bij, je komt thuis in een gemeenschap, je viert daar Christus en vermoedt God en je deelt dit met iedereen in je omgeving. Sterker nog, je vraagt steeds vaker: wil jij er ook bij horen, kom jij ook zondag naar de kerk? Dat doe ik steeds vaker, in de supermarkt, op het voetbalveld, bij de bakker, de slager en de groentezaak. Ik heb echt het gevoel dat we geen tijd meer te verliezen hebben. Daarom aarzel ik niet meer en vraag vrienden en bekenden: kom je ook? Wil je ook bij deze gemeenschap horen? Als je het fijn vindt om thuis te komen, bij elkaar en bij God, doe het ook. En stel die vragen als de lokale kerk je aan het hart gaat. 'Ga op weg, wees niet bang en dien', zei paus Franciscus ooit net nadat hij gekozen was. Ik probeer die woorden te leven. En met mij velen in de kerk van Sint Maarten te Maartensdijk. Daarom vertel ik hier ook graag het verhaal over onze dorpskerk.

Laatste afscheid

Als je geroepen wordt moet je gaan. Zo heb ik geleerd van de keren dat ik werd gebeld om naar het sterfbed van een van onze kerkgangsters te komen. Voor mijn studie theologie maakte ik als zestiger een scriptie over de ziekenzegen. Dat is een ritueel dat een leek mag voltrekken, zo staat ook in het kerkelijk wetboek. En het is bedoeld als stap voor de ziekenzalving maar wordt steeds vaker na dat sacrament gegeven. De meeste oudere katholieken hebben al meer dan eens de collectieve ziekenzalving gekregen. Als ze gaan sterven, hebben hun kinderen en kleinkinderen vaak geen benul en willen ze toch nog een laatste ritueel. Ik geef dan de ziekenzegen, met een kaars die ontstoken wordt, een psalm die gebeden wordt, een hostie als voedsel voor onderweg, wat wijwater als teken dat de cirkel van begin tot einde van het leven rond is en tenslotte het verzoek aan alle naasten om de handen te leggen op het hoofd van de stervende vader of moeder. Dat is het mooiste moment omdat alle kinderen en soms ook kleinkinderen van elkaar horen hoe geliefd vader of moeder is. Alleen die ziekenzegen is vaak al genoeg om de drempel van leven naar dood over te gaan, naar het Eeuwige Licht. Sterven is op die manier verdrietig en mooi tegelijk: de liefde van de naasten en de genade van God dragen de stervende vader of moeder. Dit moment gaat ons als mensen te boven. En de nabestaanden, die vaak ver van de kerk afstaan, vergeten dit nooit. Daarom: als je geroepen wordt moet je gaan, weet ik sinds een jaar of zes. Want toen haalde ik mijn bachelor theologie. En sindsdien geef ik de ziekenzegen. Het voorrecht daarvan is dat ik een

troostende rol mag hebben in het sterven van kerkgangers en zo van meet af aan bij het laatste afscheid betrokken ben. Dat is wezenlijk voor de plaats van mijn kerk in de uitvaart of het afscheid in het crematorium. Steeds vaker verliezen we die plek als kerken en daarmee laten we veel missionaire kansen liggen. Later in dit boek meer daarover, want juist op deze momenten heb ik ervaren dat nabestaanden dankbaar zijn en weer meer aansluiten bij de geloofsgemeenschap op zondag.

Als je geroepen wordt moet je gaan. Dus ik wist wat me te doen stond toen ik een mailtje kreeg van onze emeritus-pastor Gerard de Wit of ik langs wilde komen bij zijn ziekbed. Ik hoefde niet lang na te denken, want ik ben net als zovelen in onze kerk schatplichtig aan hem die ons allen tot leven heeft geroepen en de geloofsgemeenschap van Sint Maarten in de jaren '90 van de vorige eeuw bij de hand heeft genomen. Hij heeft ons bewust gemaakt van onze talenten en velen aangespoord hun verantwoordelijkheid als gelovigen te nemen. Van een kerk die nergens bij hoorde werden we een zelfstandige parochie en later toch weer binnen een grotere parochie als Martha en Maria een locatie die tot de dag van vandaag van betekenis is voor het leven in het dorp. Zonder deze bevlogen en altijd enthousiaste pastor had ik dit verhaal nooit kunnen schrijven, want zonder hem waren we al eerder ten onder gegaan. Terug naar de roepstem op een zaterdag in mei 2023: of ik wilde komen want het ging niet zo goed met hem. Diezelfde zaterdag ben ik gegaan naar het fraterhuis in Zeist/De Bilt en belde ik aan bij zijn kamer. Hij kon al niet meer zelf opendoen. Een verpleegkundige opende zijn kamerdeur. Daar zat hij of beter lag hij, happend naar adem. En toch

stond hij op en nam me mee naar zijn boekenkast. Wijzend naar een paar plakboeken vroeg hij me of ik die naar de bibliotheek van onze kerk wilde brengen, mocht hij op korte termijn sterven. Toen richtte hij zich weer tot me, nu met de vraag of alles goed was tussen ons en of we in vrede en vriendschap verbonden waren. Ik knikte en omhelsde hem. Daarna gingen we zitten en hebben we hardop gebeden. Ook vertelde hij niet voor de eerste keer hoe hij zijn uitvaart wilde. De avondwake in het fraterhuis moest een eucharistieviering zijn, de uitvaart in zijn geliefde Maartenskerk moest geleid worden door leken die hij zelf had toegerust, maar liefst vijf in getal. Bij het weggaan stond hij weer op, wankelend maar vastberaden, met een vraag: of ik hem wilde zegenen. Dat heb ik gedaan, niet wetend dat zijn dood zo nabij was. Want nog geen etmaal later kreeg hij het sacrament van de ziekenzalving. En nog geen tien uur daarna is hij gestorven, 94 jaar oud.

De avondwake was prachtig, de uitvaart een onvergetelijke ervaring. Vijf katholieken, drie vrouwen en twee mannen, uit de kerk van Sint Maarten waren gezamenlijk voorganger. En ieder had daarin de ruimte om persoonlijke woorden ten afscheid te zeggen voor een volle kerk. Zelf vertelde ik dat onze pastor me om de zegen had gevraagd. En pas later realiseerde ik me dat ik met dat verzoek juist door hem gezegend was. Dat voelde als zijn belangrijkste boodschap: hij gaf mij de zegen mee, zoals hij ons al zo vaak de zegen had gegeven over onze taken als lekenvoorgangers. Die zegen werd door hem altijd gegeven met Pinksteren. We werden elk jaar als lector en voorganger bevestigd ten overstaan van de gehele geloofsgemeenschap. De laatste jaren geeft pastor Jozef